

TENDINȚELE PRINCIPALE ÎN EVOLUȚIA POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA: UN SEMNAL DE ALARMĂ PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE

GAGAUZ Olga¹, dr. hab. în sociologie,
șef Centru de Cercetări Demografice, INCE

ADNOTARE. În prezentul articol se analizează tendințele principale în evoluția populației Republicii Moldova. Se constată consolidarea procesului de reducere a numărului populației și degradarea structurii demografice. Menținerea unui nivel scăzut al fertilității pe parcursul de mai mult de două decenii, mortalitatea înaltă și speranța de viață scăzută determină procesul de scădere naturală a populației. Migrația externă masivă accelerează scăderea populației și îmbătrânirea demografică. Procesul de elaborare și implementare a unor politici eficiente în domeniul populației este tergiversat prin lipsa datelor fiabile cu privire la numărul și structura populației, iar întârzierea cu prelucrarea datelor de la Recensământul populației și al locuințelor din 2014 nu permite adoptarea și introducerea în practica statisticii naționale a conceptului de populație cu reședința obișnuită în țară.

CUVINTE CHEIE: depopularea, tendințele de lungă durată, natalitatea, mortalitatea, migrația, statistica populației.

ABSTRACT. The main trends in population evolution in the Republic of Moldova are analysed in the article. The rapid process of population decline and important changes in population structure are determined. Persistence of low fertility over the last two decades, high mortality and low values of life expectancy at birth determine a depopulation process in the country. Massive international migration accelerates the demographic ageing process. Elaboration and implementation of efficient policies in the field of population and development are problematic because of an absence of credible data about population number and its age- and sex- structure. Delay in the data processing of the 2014 Population and Household Census does not allow accepting the concept of usual residence population in the national statistics.

KEY WORDS: depopulation, demographic trends, natality, mortality, migration, statistics of population.

Acum 15 ani Republica Moldova se confruntă cu procesul de depopulare, fără semne vizibile de redresare. Raportul relativ constant al ratelor natalității și mortalității generale în ultimii ani duce la consolidarea procesului de reducere a numărului populației și degradarea structurii demografice, iar refluxul migrațional intens urgentează procesele menționate.

Actuala situație demografică a țării este rezultatul cumulat al evoluției fertilității, mortalității și migrației externe din ultimele două decenii. Criza socioeconomică de lungă durată poate fi considerată

---

¹ © GAGAUZ Olga, gagauzo@inbox.ru

responsabilă de stagnarea mortalității și de creșterea vertiginoasă a migrației externe. Contextul economic și social al acestei perioade a avut un impact și asupra evoluției fertilității, îndeosebi în ultimii ani.

Declinul demografic al populației Republicii Moldova, care se întrevede din aproape toate prognozele existente [10], provine din reducerea drastică a natalității (mai exact, a fertilității - numărul de copii per femeie de vârstă fertilă) și menținerea acesteia la valori scăzute, mult sub nivelul de înlocuire a generațiilor. Tranziția fertilității ce se manifestă prin restructurarea calendarului nașterilor, amânarea acestui eveniment demografic important în biografiile individuale spre vârstele mai mature duce la subestimarea ratelor de fertilitate pentru anii calendaristici, totodată este dificil de a prognoza dacă nașterile amânate vor fi recuperate în viitor, fiind puțin probabil că fertilitatea va reveni la nivelul de înlocuire a generațiilor - 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă.

Menținerea unei fertilități scăzute (1,3 copii per femeie de vârstă fertilă conform datelor BNS și 1,65 conform calculelor noastre) este motivată și de absența unei strategii ferme și solide de dezvoltare socioeconomică, socială și culturală, care ar asigura ameliorarea nivelului de trai al populației și ar crea condiții favorabile pentru creșterea și educarea copiilor, respectiv realizarea deplină a intențiilor reproductive care, conform studiilor sociologice, sunt mult mai ridicate decât cele realizate [3].

De ce natalitatea (fertilitatea) scade și ce măsuri trebuie întreprinse pentru redresarea acesteia? Dacă analizăm situația în profil european, observăm valori scăzute ale fertilității în țările dezvoltate și mai puțin dezvoltate, în vestul și estul Europei, în populații de religie catolică sau ortodoxă. Cauzele sunt: schimbările intervenite în viața europenilor în a doua jumătate a secolului XX – începutul secolului XXI, care în literatura de specialitate și-au găsit reflectare în cadrul teoriei celei de-a doua tranziții demografice. Emanciparea femeilor, participarea acestora în activitatea economică într-o măsură apropiată de cea a bărbatului, independența financiară a femeii, slăbirea rolului normelor culturale (religioase, în special) în atitudinea individului față de căsătorie, familie, copil, costul ridicat al creșterii copilului, accesibilitatea crescută a contraceptivelor moderne – toate acestea sunt responsabile pentru scăderea fertilității. Un rol important au și factorii ce țin de modificarea stilului de viață: consumerismul, explozia și accesibilitatea crescută a informației, preocuparea copleșitoare de autoîmplinire, libertatea propriei alegeri, dezvoltarea personală, toate acestea reflectându-se în formarea familiilor, atitudinea față de reglementarea fertilității și motivația de a deveni părinte [11]. Toate acestea sunt specifice și pentru țara noastră.

Reducerea numărului de născuți este rezultatul adaptării familiilor tinere la incertitudini economice și sociale, în special lipsa locurilor de muncă, salariile mici și accesibilitatea redusă a locuinței. Deciziile tânărilor cuplu de a amâna nașterea copilului ori de a avea un singur copil, de asemenea, este ghidată de modificarea valorilor și scopurilor de viață, printre priorități fiind alocarea resurselor financiare și de timp pentru educație și avansare în carieră. Doar în Republica Moldova aceste oportunități sunt accesibile pentru un număr redus de tineri, majoritatea se confruntă cu probleme de ordin material, în special în mediul rural, fiind în unele cazuri dezorientați și dezorganizați, practică un comportament iresponsabil.

În societatea riscurilor în creștere [1] comportamentul indivizilor este orientat mai degrabă pe investiții în securitatea economică (educație continuă, munca suplimentară sau migrația de muncă, economii etc) decât pe comportamentul procreativ. Nașterea copilului modifică imediat statutul economic al familiei: veniturile scad, cheltuielile cresc, apar unele incertitudini și dificultăți ce țin de îmbinarea rolurilor profesionale și familiale. Astfel, prin decizia de a avea copii, indivizii fac o alegere care le va afecta cursul vieții, planurile și percepțiile cu privire la viitor [5].

Deși scăderea numărului de născuți în perioada precedentă a fost benefică din punctul de vedere economic și a redus considerabil cheltuielile pe care statul le-a îndreptat pentru maternitate și nașterea copiilor, concedii de îngrijire a copilului, asistență medicală, alocații și indemnizații, creșe și grădinițe, cheltuieli în sistemul educațional etc, în perspectivă de lungă durată aceste oportunități au ca consecința un impact dezastruos asupra viitorului demografic al țării. Remarcăm că numărul de nașteri într-un an calendaristic depinde de numărul de femei de vârstă fertilă (15-49 ani). Dat fiind faptul că în anii care vin în vârstă reproductivă întră generațiile puțin numeroase născute la sfârșitul anilor '90 - începutul anilor 2000, va diminua și numărul de copii născuți. Conform prognozelor demografice numărul de nașteri va fi în scădere continuă și poate diminua până la 19 mii către anul 2035, sau circa de două ori în comparație cu numărul de nașteri înregistrat în ultimii ani [10]. Totodată, urmează să remarcăm, deși din punctul de vedere tehnic prognozarea numărului de nașteri de la generațiile feminine care sunt în prezent în viață nu este complicată (mortalitatea la vârstele respective este scăzută și stabilă), migrația masivă și necontrolată (lipsa datelor) împiedică realizarea unor prognoze fiabile în acest domeniu.

Altă componentă a mișcării naturale - mortalitatea nu poate fi privită decât prin prisma dezvoltării pozitive, deși tendințele de lungă durată din ultimele decenii nu arată nimic, decât o stagnare în acest domeniu, fără

schimbări semnificative ale indicatorului speranța de viață la naștere [9]. Nivelul înalt al mortalității în vârstele adulte, în special la bărbați, sporește numărul de decese excesive, care în condițiile unui nivel de trai mai ridicat, asistenței medicale mai calitative și accesibile, dar și a unui nivel cultural și a unui stil de viață mai sănătos poate fi redus. Ca rezultat, speranța de viață la naștere – indicatorul sintetic al calității vieții și sănătății populației, ne plasează pe unul din ultimele locuri printre țările europene. Astfel, în condițiile mortalității pe vârste din anul 2014, un născut de sex feminin ar trăi, în medie, 75,4 de ani, iar de sex masculin 67,5 de ani (BNS), pe când în țările Uniunii Europene (anul 2012) valoarea acestui indicator pentru femei este 82,2 ani și pentru bărbați 76,1, creșterea în perioada 1990-2012 constituind mai mult de 5 ani [7].

Alt indicator - speranța de viață sănătoasă (healthy life expectancy) care estimează numărul mediu de ani pe care un născut este de așteptat să-l trăiască având o bună sănătate, pentru anul 2012 a constituit doar 63 de ani pentru ambele sexe, fiind cu zece ani mai mic decât în Italia sau Spania[6].

Declinul demografic este puternic alimentat de migrația externă ce s-a instalat în ultimul deceniu ca o componentă majoră a dezvoltării populației. Plecarea moldovenilor în alte țări pentru muncă și-a definit treptat rute, rețele și destinații, căpătând dimensiuni extrem de mari în prezent, și sunt semne puține că în anii apropiați migrația se va micșora. Populația care a plecat peste hotare la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut – începutul anilor 2000 a reușit să se stabilească cu traiul definitiv în țările europene, mulți au reușit să-și procure locuință, au adus încolo și familiile, unii și-au integrat copiii în instituțiile de învățământ, alții și-au născut copiii în țările gazdă. Conform datelor de la recensămintele de runda 2010 circa 208,7 mii de moldoveni au avut reședința obișnuită în țările europene și 34,5 mii în Rusia [2]. Evident că acest contingent ca un potențial demografic este pierdut pentru țara noastră, pierderea fiind dublă: migranții care au plecat din Republica Moldova și copiii lor, fiind aduși pe lume în alte țări, vor contribui la creșterea populației acestora.

Câteva sute de mii de moldoveni ani la rând practică migrația de muncă pentru perioade scurte (până la 12 luni). Sunt predominant migranți în Rusia, mulți sunt ocupați cu munci inferioare pregătirii lor profesionale sau lucrează ilegal, fiind neprotejați social și juridic.

În ultimii ani se observă creșterea fluxurilor migraționale pe contul tinerilor, care pleacă peste hotare la studii. În condițiile reducerii efectivului generațiilor tinere, universitățile europene oferă mai multe burse pentru studenții străini. Diploma obținută în străinătate oferă tinerilor moldoveni oportunități mai mari în țările gazdă și le poate garanta venituri și un trai decent, pe când acasă sunt puține șanse de a avea un loc de muncă cu un

salariu bun. Astfel, pierdem potențialul uman nu doar în cantitate, dar și în calitate.

Reducerea natalității și migrația intensă accelerează procesul de îmbătrânire demografică, ceea ce în deceniile viitoare va clasa Republica Moldova în topul țărilor europene cu cel mai înalt grad de îmbătrânire demografică. Acest fenomen reprezintă cea mai dificilă problemă din cauza multiplelor implicații de ordin economic, social și medical. Cu toate că țara noastră a adoptat un șir de acte importante în acest domeniu, cum ar fi Foaia de Parcurș pentru integrarea îmbătrânirii (2011), Programului pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici (2014), situația în domeniu poate fi caracterizată ca una foarte complexă. Astfel de măsuri ca creșterea vârstei la pensionare, a vechimii în muncă pentru pensie completă, a condițiilor de pensionare anticipată sunt tergiversate, discursul public mai mult este axat pe îngrijorări decât pe acțiuni concrete.

Cele menționate mai sus demonstrează că viitorul demografic al Republicii Moldova este foarte nefavorabil și provoacă îngrijorare, iar cauza majora este scăderea natalității și emigrația masivă. **O populație care se afla în procesul de scădere naturală și într-o îmbătrânire demografică accelerată practic nu își mai poate găsi resurse interne de redresare și stabilizare a situației.**

O problemă importantă prezintă statistica populației. Datele Biroului Național de Statistică (BNS) cu privire la numărul populației sunt supraestimate, dat fiind faptul că înregistrarea migranților se bazează pe noțiunea de "cetățenie" și nu pe "reședință obișnuită" (standardul țărilor europene). În condițiile migrației masive statistica națională demonstrează un reflux migrațional nesemnificativ, pe când organele statistice ale unor state-gază referitor la migranții moldoveni arată un număr impunător al acestora, inclusiv cu șederea de lungă durată [4]. Astfel, în prezent, procesul de elaborare, implementare și monitorizare a politicilor în domeniul populației nu este bazat pe date statistice fiabile cu privire la populație. Evident că o claritate în acest aspect trebuia să aducă Recensământul populației și al locuințelor din 2014, însă modul de organizare și de desfășurare a acestuia nu inspiră optimism, cu toate că datele colectate au o importanță deosebită pentru toate sectoarele sociale.

BNS a informat că până la publicarea rezultatelor Recensământului populației și al locuințelor din 2014 populația stabilă va fi calculată după metodologia veche. În așa mod, guvernul în continuare va lucra cu datele statistice care nu reflectă situația reală cu privire la efectivul populației, structura pe vârste și sexe. Lipsa datelor de la recensământ, care urma să ofere informații cu privire la numărul populației cu reședința obișnuită, nu permite adoptarea și introducerea în practica statistică națională a

conceptului de populație cu reședința obișnuită în țară (la recensământ și în anii de după recensământ), în conformitate cu noile standarde și metodologii ale Comisiei Europene. Putem presupune că prin introducerea acestui concept, în populația rezidentă a Republicii Moldova nu vor fi incluse cele peste 600 mii [7] de moldoveni care se află în alte țări de cel puțin 12 luni și sunt înregistrați statistic în populația rezidentă a țărilor respective.

Lipsa datelor de la recensământ împiedică elaborarea unor proiecții demografice cu o probabilitate de încredere mai înaltă, promovarea procesului de reglementare a prognozelor demografice și promovarea utilizării acestora în planificarea strategică sectorială.

Considerăm că pentru schimbarea situației în ceea ce privește evidența statistică a populației este necesar de a iniția cât mai urgent pregătirea pentru recensământul populației de runda 2020. Putem afirma cu certitudine că întârzierea repetată și pregătirea insuficientă pentru acest exercițiu național de anvergură va periclita toate strategiile și programele, ce sunt întreprinse pentru asigurarea creșterii socioeconomice și stabilizării situației demografice. Baza analitico-informațională eronată cu privire la populație, utilizată pentru elaborarea politicilor în domeniul populației și dezvoltării, poate provoca cheltuieli financiare nejustificate și măsuri care nu vor avea efectul scontat.

Bibliografia:

1. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. London, 1995. 260 p.
2. Eurostat, Rosstat.
3. Gagauz O. Unele aspecte ale perfecționării politicilor de protecție socială a familiei. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, Chișinău, 2009, nr.2 (150), p.40.
4. Istituto Nazionale di Statistica. Foreign Citizens. Resident Population by sex and citizenship, 2014. Italy. http://demo.istat.it/str2014/index_e.html
5. McDonald P. An Assessment of Policies that Support Having Children from the Perspectives of Equity, Efficiency and Efficacy. În: Vienna Yearbook of Population Research, 2006, p. 213-234.
6. OMS, <http://apps.who.int/gho/data/view.main.680?lang=en>.
7. Organisation for Economic Cooperation and Development- OECD. 2014. Health at a Glance: Europe 2014.
8. Penina O. Barometrul Demografic. Care este numărul real al populației Republicii Moldova. 2015. http://ccd.ucoz.com/ld/0/24_Barometru.pdf
9. Penina O., Vallin J. Forty-five years of cause-specific mortality trends in Moldova. XXVII IUSSP International Population Conference, Busan, South Korea, 26-31 August 2013.
10. Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea Programului de Acțiune de la Cairo. CCD. Chișinău, 2014, p.12-17.
11. Van de Kaa D.J. Anchored narratives: The story and findings of half a century of research into the determinants of fertility. În: Population Studies 1996, 50(3), p.389-432